

Ohjeet:

Sähköisessä kyselylomakkeessa voi liikkua edestakaisin painamalla Edellinen- tai Seuraava -painikkeita. Kysely on mahdollista lähettää vastaamatta kaikkiin kysymyksiin, mutta osa kysymyksistä on merkitty pakollisiksi. Mahdolliset kysymyksiin annetut perustelut huomioidaan vastauksia analysoitaessa. Kyselyssä on runsaasti vastaustilaa lausujien vapaamuotoisille kommenteille. Vastauksia on mahdollista muokata ennen kyselylomakkeen lähettämistä. Kyselyn voi tarvittaessa keskeyttää painamalla Keskeytä-painiketta ja jatkaa vastaamista myöhemmin. Keskeytä-painikkeesta kysely vie automaattisesti sivulle, jossa on linkki jatkettavaan kyselyyn. Sivulla voi myös lähettää linkin sähköpostiisi. Viimeisen kysymyksen lopussa on Yhteenvedo-painike, josta pääset tarkastelemaan laatimiasi vastauksia. Yhteenvedosivulta pääset muokkaamaan (Muokkaa vastauksia -painike) ja tulostamaan (Tulosta-painike) kyselyn. Tämän jälkeen kysely pitää vielä lähettää.

Vastauksien lähetys: Kun kyselyyn vastaaminen on valmis, paina kyselylomakkeen yhteenvedosivun lopussa olevaa Valmis-painiketta. Lähettämisen jälkeen kyselyvastausta ei ole enää mahdollista täydentää tai muokata.

Sähköpostin liitteenä on mukana tekstitiedostoversio, jota voi käyttää lausuntopyyntöä käsittelemisen helpottamiseksi. Toimielimen käsittelyssä voidaan noudattaa esimerkiksi menettelyä, jossa lausuntoa työstetään tekstitiedostomuotoisena ja käsittelyn lopuksi tekstitiedostoon laaditut vastaukset syötetään kyselyyn.

Lausunnot pyydetään toimittamaan sosiaali- ja terveysministeriöön 15.12.2017 klo 16.15 mennessä. Annetut vastaukset ovat julkisia. Lausuntoyhteenvedossa otetaan huomioon vain määräaikaan mennessä saapuneet lausunnot.

Sähköisen kyselyn Internet-osoite: <https://www.webropolsurveys.comxxxx>

Lisätietoja lausuntopyyntöstä antavat:

Osastopäällikkö ylijohdaja Kirsi Varhila, p. 02951 63338, s-posti kirsi.varhila@stm.fi
Hallitusneuvos Pirjo Kainulainen, p. 02951 63092, s-posti pirjo.kainulainen@stm.fi
Hallitusneuvos Pekka Järvinen, p. 02951 63367, s-posti pekka.jarvinen@stm.fi
Hallitussihteeri Maria Porko, p. 02951 63417, s-posti maria.porko@stm.fi

Kyselyn tekniseen toteutukseen liittyvät kysymykset:

Suunnittelija Henriikka Tammes, p. 02951 63182, s-posti henriikka.tammes@stm.fi
Projektisihteeri Jaana Aho, p. 02951 63395, s-posti jaana.aho@stm.fi
Osastosihteeri Maria Outinen, p. 02951 63589, s-posti maria.outinen@stm.fi

TAUSTATIEDOT

Vastaajatahon virallinen nimi
 Vastauksen kirjanneen henkilön nimi
 Vastauksen vastuuhenkilön yhteystiedot
 Lausuntopyyntöä käsittelevä päivämäärä toimituksessa
 Toimielimen nimi

Onko vastaaja*

X kunta
 sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä tai yhteistoiminta-alue
 sairaanhoitopiiri
 maakunnan liitto
 muu kuntayhtymä tai kuntien yhteistoimintaelin
 valtion viranomaisen
 järjestö
 yksityinen palveluntuottaja
 joku muu

Kysymykset

Kysymyksiä valinnanvapauslain tavoitteista

Kokonaisuudessaan sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamisen tavoitteena on kaventaa väestön terveys- ja hyvinvointieroja sekä hillitä palveluista aiheutuvien kustannuksien kasvua 3 miljardilla eurolla vuoteen 2029 mennessä. Valinnanvapauslain tarkoituksena on edistää sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden mahdollisuuksia valita palveluntuottaja, parantaa palvelujen saatavuutta ja laatua sekä vahvistaa palvelujärjestelmän kannusteita kustannusvaikuttavaan toimintaan ja jatkuvaan kehittämiseen.

1. Voidaanko ehdotetulla valinnanvapauslailla osaltaan kaventaa väestön terveys- ja hyvinvointieroja sekä parantaa palvelujen yhdenvertaista saatavuutta?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin**
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Uudistukselle asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi on tärkeä huomioida, että terveydenhuollon tavoite on edistää ja ylläpitää väestön terveyttä, hyvinvointia, työ- ja toimintakykyä sekä sosiaalista turvallisuutta sen lisäksi, että hoidetaan sairauksia tai ratkaistaan akuutteja ongelmia. Sosiaali- ja terveyspalvelujen sekä hyvinvoinnin- ja terveyden edistämisen keskinäinen yhteys on keskeisin tekijä uudistuksen onnistumiseksi ja lainsäädännön tulee luoda edellytykset näiden tehtävien integraatiolle, myös rahoituksen periaatteiden osalta. Em. johtuen

on äärimmäisen tärkeää, että kunnan ja maakunnan yhteistyö on toimiva sekä se, että kunnat panostavat jatkossakin paikallisina toimijoina asukkaiden hyvinvointiin ja terveyteen. Koko uudistuksen toteutumisen kannalta on ratkaisevan tärkeää, miten saadaan rakennettua kuntien ja maakunnan sekä muiden toimijoiden kanssa yhteistyö, joka tukee ja edistää asukkaiden hyvinvointia ja terveyttä.

Lapin liitto pitää sote-uudistusta tarpeellisena ja kannattaa valinnanvapauden suunnitelmallista ja vaiheittaista käyttöönottoa niin, että maakunta voisi itse päättää valinnanvapauden piiriin kuuluvien palveluiden sisällöistä ja aikatauluista esimerkiksi erikoissairaanhoidossa. Valinnanvapaudessa nähdään olevan hyviä puolia asiakkaan näkökulmasta ja siihen sisältyvän kilpailun uskotaan lisäävän tuottavuutta ja tehokkuutta niillä alueilla, missä asukkaille syntyy aito valinnan mahdollisuus ja yksityisen palveluntuottajien välille kilpailutilannetta esimerkiksi palveluiden laadussa. Asiakkaan näkökulmasta erityisen hyvänä nähdään, että hoitoon pääsy nopeutuu.

Lakiluonnoksen perustana on valtion ja maakuntien vastuun jakaminen niin, että valtio vastaa rahoituksesta ja maakunnat palvelujen järjestämisestä. Vastuiden erottamista valtion ja maakunnan kesken esitetyllä tavalla ei pidetä hyvänä ratkaisuna Lapin näkökulmasta. Lapissa valinnanvapauden toteutuminen tulee olemaan rajoitettua ja on mahdollinen vain suurimpien kuntien asukkaille. Huomattava osa väestöstä tulee olemaan edelleen julkisen palvelutuotannon varassa huomioiden, että yksityistä palvelutuotantoa ei synny vähäisen kysynnän alueille.

Maakunnan talous ja valinnanvapauden laajuus perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon palveluissa voivat vaikeuttaa maakunnan mahdollisuuksia järjestää julkisia palveluja. Oletettavaa on, että siellä missä valinnanvapaus toteutuu, asukkaiden kynnys hakeutua palveluiden piiriin madaltuu ja näin aiheuttaa lisääntyviä kustannuksia. Näin erot palvelujen saatavuudessa voivat jopa kasvaa nykyiseen verrattuna.

Maakunnan rahoituksen joustovaran tai/ja rahan puute voi vaarantaa riittävien ja yhdenmukaisten julkisten palvelujen järjestämisen ja asiakkaiden näkökulmasta palveluiden saatavuuden. Maakunta joutuu vaihtoehtoisesti supistamaan palvelutarjontaa, rajaamaan palvelujen sisältöä tai tinkimään palveluiden laadusta. Em. johtuen maakunnilla tulisi olla riittävä rahoitus palvelujen järjestämiseen ja pidemmällä tähtäimellä verotusoikeus. Vain sen kautta voi toteutua maakunnan järjestämisvastuu siten, kun uudistus edellyttää.

Palvelujen saatavuuden näkökulmasta lainsäädännön tulee luoda edellytyksiä rajat ylittävälle yhteistyölle. Tämä on välttämättömyys Lapin olosuhteet huomioiden. Rajat ylittävällä yhteistyöllä voidaan lisätä palvelujen yhdenvertaista saatavuutta esimerkiksi saamenkieliselle väestölle. Lisäksi rajat ylittävään yhteistyöhön nähdään sisältyvän monia mahdollisuuksia palvelujen järjestämisen ja julkisen palvelutuotannonkin näkökulmasta Länsi-Lapin alueen kunnissa.

Saamen kielisen väestön sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisessä ja tuottamisessa tulisi voida tehdä valtakunnan rajat ylittävää yhteistyötä molempiin suuntiin nykyistä laajemmin. Tällä hetkellä laki luo esteitä järkevälle yhteistyölle. Mikäli saamen kieliset palvelut halutaan turvata vähintään nykytasolla, tämä edellyttää olemassa olevien lainsäädännöllisten esteiden raivaamista.

Tällä valtioiden välisen yhteistyön tehostamisella voidaan vaikuttaa myös kustannuksiin niitä laskevasti.

2. Edistääkö valinnanvapauslakiluonnos tarkoituksenmukaisella tavalla asiakkaan vaikutusmahdollisuuksia omiin palveluihin?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin**
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Nyt lausuttavana olevassa lakiluonnoksessa asiakkaan vaikutusmahdollisuudet lisääntyvät. Esimerkiksi jokainen saa valita sote-keskuksen sekä suun terveydenhuollon yksikön. Myös asiakassetelien käyttöönotto laajentaa valinnanmahdollisuuksia nykytilaan verrattuna. Esimerkiksi ikäihmisten ja vammaisten palveluissa valinnanvapauden laajentaminen on erittäin toivottu muutos esimerkiksi asumispalveluissa.

Lapin näkökulmasta on tärkeää, että pienten yritysten mahdollisuudet tuottaa palveluja turvataan, koska sillä voidaan aidosti luoda laajempia mahdollisuuksia tehdä valintoja. Palveluntuottajille asetetut kriteerit esimerkiksi tietojärjestelmiin liittyen eivät saisi muodostua kohtuuttomiksi, koska silloin vaarana on, että pienillä yrityksillä ei ole realistista olla mukana palvelutuotannossa.

Vaikutusmahdollisuuksien lisääntyminen ei kuitenkaan toteudu kaikille. Paljon palveluja tarvitseville laaditaan lakiluonnoksen mukaan asiakassuunnitelma, jossa määritellään asiakkaan tarvitsemat palvelut, mutta epäselväksi jää kuka on vastuussa asiakassuunnitelman toteutuksesta ja toteutumisesta. Toivottavaa on, että lain sisältöön tulee tämä kirjatuksi.

Lisäksi on huomioitava, että paljon palveluja tarvitsevilla asiakkailla on sellaisia asiakasryhmiä esimerkiksi mielenterveys- ja päihdepalveluja tarvitsevia, joilla voi olla vaikeuksia arvioida omaa palvelutarvetta, valita palveluntuottajaa tai ohjautua palveluihin omatoimisesti. Heidän kohdalla vaikutusmahdollisuuksia ei välttämättä ole tai asiakas voi tehdä epätarkoituksenmukaisia valintoja suhteessa hänen palvelutarpeeseen.

Valinnanvapauden ja asiakkaiden valintojen toteutumisen tueksi tarvitaan maakunnilta vahvaa roolia siinä, että ne kykenevät tuottamaan objektiivista ja oikeaa tietoa asukkaille valintojen perustaksi. Lisäksi vaikutusmahdollisuuksien lisääminen edellyttää vahvaa panostusta asiakasneuvontaan ja ohjaukseen.

Asiakkaan näkökulmasta nyt esitetty malli kaipaa edelleen yksinkertaistamista ja selkeyttämistä. Lainsäädännön pohjalta on vaikea rakentaa mielikuvaa siitä, mikä nykyiseen verrattuna muuttuu ja miten asiakkaan palveluketju kokonaisuudessaan rakentuu. Lisäksi epäselväksi jää, miten

asiakkaan palvelut tulevat nykyistä paremmin yhteen sovitetuiksi, kun yksittäisen asiakkaan tarvitsemat palvelut voidaan tuottaa usean eri palveluntuottajien toimesta.

3. Antaako lakiluonnos asiakkaalle riittävät mahdollisuudet hakeutua asiakkaan omaan tilanteeseen sopivaan palveluun?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin**
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Uudistus mahdollistaa asiakkaan hakeutumisen omaan tilanteeseen sopivaan palveluun siellä, missä tarjontaa on. Valinnanvapaus voi toteutua vain siellä, missä on useita palvelun tarjoajia. Lisäksi uudistuksen arvioidaan nopeuttavan palveluun pääsyä.

Huomioiden nyt esitetyn järjestelmän monimutkaisuus, hakeutuminen palveluun edellyttää kuitenkin asiakkaalta itseltään varsin vahvaa roolia arvioida omaa tilannetta ja palvelutarvetta sekä tiedollisia valmiuksia löytää niiden kautta omaan tilanteeseen sopivin palvelu.

Haasteelliseksi muodostuu asiakkaan vaikutusmahdollisuuksien syntyminen niissä tilanteissa, joissa asiakkaalla itsellään ei ole kykyä arvioida omaa palvelutarvetta eikä päättää minkä palveluntuottajan palveluiden piiriin hakeutuu. Vastaava tilanne syntyy, kun asiakas tarvitsee useita erilaisia sosiaali- ja terveyspalveluja tai hän tarvitsee päihde-, mielenterveys- tai lastensuojelun palveluja eikä kykene itse päättämään ja ohjautumaan oikean palveluntuottajan palveluihin tai ei osaa käyttää asiakasseteliä tai henkilökohtaista budjettia. Kuvatuissa tilanteissa valinnanvapaus voi johtaa epätarkoituksenmukaisiin valintoihin tai aiheuttaa palvelujärjestelmän pirstaloitumisen, jossa aidot palveluketjut jäävät toteutumatta. Asiakkaiden valmiudet löytää oikeat omaan palvelutilanteeseen parhaiten sopivat palvelut voivat olla hyvin erilaisia. Yhdenvertaisuus voi näin jäädä toteutumatta.

4. Jos asiakkaalla on laaja-alaisia palveluntarpeita, toteutuuko lakiluonnoksen perusteella asiakkaan mahdollisuus saada tarpeen mukaisella tavalla yhteen sovitettuja palveluja?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin**
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Lakiluonnos ei riittävästi edistä asiakkaan mahdollisuuksia saada ja päästä tarpeen mukaisesti yhteen sovitettujen palvelujen piiriin, vaikka koko uudistuksen keskeinen tavoite on lisätä mahdollisuuksia integraatioon ja näin vaikuttaa myös kustannuksiin niitä laskevasti.

Monituottajamalli tuo pirstaleisuuden palvelujärjestelmään ja integraatio ei välttämättä toteudu toivotulla tavalla. Erityisen kriittiseksi nähdään perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon integraation toteutuminen. Lisäksi perusterveydenhuollon ja sosiaalityön integraatioon voi sisältyä nykyistä enemmän haasteita johtuen monituottajamallista. Sosiaali- ja terveystieteiden nykyistä järjestämistapaa voidaan osin pitää integraation näkökulmasta jopa parempana vaihtoehtona.

Esimerkiksi ikäihmisten palveluissa aiheutuu lisätyötä siitä, että kotipalveluiden lisäksi ammattihenkilöstö joutuu tekemään yhteistyötä eri sote-keskusten kanssa terveystieteiden saamiseksi.

Monia palveluja tarvitsevien asiakkaiden palveluohjausta toteutetaan asiakassuunnitelmalla. Asiakassuunnitelma jää lakiluonnoksessa kuitenkin irralliseksi osaksi kokonaisuudesta eikä laki ota kantaa esimerkiksi siihen, kuka vastaa suunnitelman toteutumisesta, miten suunnitelmaan sisältyvät tiedot saadaan liikkumaan eri toimijoiden välillä ja miten yksityisyyden suoja toteutuu, kun suunnitelmassa hyvin laajasti käsitellään asiakkaan tilannetta sekä palvelutarpeita.

Monipalveluasiakkaan kannalta järjestelmän tulisi olla yksinkertainen ja sen tulisi näyttäytyä asiakkaalle ”yhden luukun periaatteena”, jossa kokonaisvastuu on määritelty selkeästi yhdelle palveluntuottajalle, vaikka itse palveluja tuottaisikin useampi toimija.

Lakiluonnos ei ota kantaa selvästi, mitä käytännössä tarkoittaa asiakkaan oikeus saada valita maakunnan liikelaitos. Epäselväksi jää, miten määräytyy asiakkaalle tarjottavat palvelut eli määräytyykö palvelut kotimaakunnan liikelaitoksen vai palveluntuottajaksi valitun liikelaitoksen perusteella ja kuka maksaa kustannukset, kun liikelaitosten palveluiden kriteerit voivat poiketa toisistaan.

Maakunnan näkökulmasta maakunnalla tulee olla todelliset mahdollisuudet ohjata tuottajia ja tuotantojärjestelmää. Tämä mahdollistaisi myös palvelujen integraation toteutumisen. Mikäli palveluntuottajien ohjaus perustuu sopimuksellisuuteen, sopimusten valvontaan ja erilaisten erityisehtojen asettamiseen tai yksittäisen asiakkaan kohdalla asiakassuunnitelmaan, se tuo mukanaan huomattavissa määrin hallinnollista työtä ja byrokratiaa sekä sitoo huomattavissa määrin henkilöstöresursseja.

5. Turvaako lakiluonnos palvelujen horisontaalisen ja vertikaalisen integraation?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. **ei pääosin**
- d. ei

e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Lakiluonnos ei edistä nykytilaan verrattuna sosiaali- ja terveyspalvelujen integraatiota eikä myöskään luo edellytyksiä perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon integraatiolle, joka tällä hetkellä koetaan puutteelliseksi. Sosiaalipalvelut ja pääosa erikoissairaanhoidon palveluista tuotetaan maakunnan liikelaitoksessa, kun taas terveyspalvelujen tuottamiseen osallistuvat maakunnan lisäksi yksityiset palveluntuottajat. Palveluntuottajien kenttä tulee olemaan sirpaleinen.

Järjestämisen ja tuottamisen erottaminen, monituottajamalli sekä valinnanvapauspalveluiden vieminen markkinoille ei esitettyssä muodossa edistä integraatiota. Eri elementtien yhteensovittaminen toisiinsa edellyttää lukuisia säännöksiä sekä byrokratiaa. Em. johtuen myös palveluiden johtaminen ja ohjaus muodostuu moniportaiseksi ja haastavaksi.

Lakiluonnoksessa on myös viitteitä, jotka voivat johtaa asiakkaan kannalta tilanteeseen, jossa hänen palvelutarpeeseen vastaa monta toimijaa yhtäaikaisesti.

Myös tiedon kulkuun eri toimijoiden välillä liittyy monia haasteita ja vastuu asiakkaan saamasta palvelujen kokonaisuudesta voi jäädä toteutumatta. Palvelut jäävät toisistaan irrallisiksi ja ne eivät kokonaisuuden näkökulmasta muodostu tarkoituksenmukaiseksi.

Paljon palveluja tarvitseville asiakkaille laaditaan maakunnan liikelaitoksessa asiakassuunnitelma. Asiakassuunnitelman laatimisella halutaan edistää integraatiota, mutta asiakassuunnitelman laatiminen käytännössä jää vielä epäselväksi ja nyt kirjoitetun perusteella siitä voi muodostua hallinnollisesti raskas ja vastuujaoiltaan epäselvä toimenpide, joka voi johtaa jopa päällekkäiseen työhön ja suunnitelmien heikkoon laatuun. Epäselväksi jää myös se, kuka vastaa asiakassuunnitelman toteutumisesta

6. Antaako esitys maakunnille riittävät edellytykset järjestämisvastuun toteuttamiseen?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin**
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Lakiluonnoksen perustana on valtion ja maakuntien vastuun jakaminen niin, että valtio vastaa rahoituksesta ja maakunnat palvelujen järjestämisestä. Vastuiden erottamista valtion ja maakunnan kesken esitetyllä tavalla ei nähdä hyvänä ratkaisuna. Maakunnan rahoituksen joustovaran tai/ja rahan puute voi vaarantaa riittävien ja yhdenmukaisten palvelujen järjestämisen

ja asiakkaiden näkökulmasta palveluiden saatavuuden. Maakunta joutuu vaihtoehtoisesti supistamaan palvelutarjontaa, rajaamaan palvelujen sisältöä tai tinkimään palveluiden laadusta. Em. johtuen maakunnalla tulisi olla verotusoikeus. Vain sen kautta voi toteutua maakunnan järjestämistä siten, kun uudistus edellyttää.

Esitetty rahoitusmalli ja alustavat laskelmat osoittavat, että esimerkiksi tuleva Lapin maakuntahallinto ajautuu talouskriisiin heti toiminnan käynnistyttyä. Lähtötilanteessa Lapille kohdennetut määrärahat laskevat nykyisestä 12 miljoonalla eurolla ja tekee jo lähtötilanteesta erittäin haasteellisen.

Maakunnalla tulee olla myös riittävä toimivalta päättää palvelujen tuotantotavasta ja ohjata palvelujärjestelmää kokonaisuutena, jotta asetetut kustannusten kasvun hillintään liittyvät tavoitteet toteutuvat. Palveluintegraatio ja yhteiset tietojärjestelmät ovat esimerkiksi ehdottomia edellytyksiä kustannussäästöjen saamiseksi aikaan. Palveluketjujen tulee toimia saumattomasti eri palveluiden ja toimijoiden kesken. Yhteisten tietojärjestelmien merkitys korostuu tilanteessa, jossa vastuu palveluketjusta voi hajautua usealle toimijalle. Yhteisillä tietojärjestelmillä mahdollistetaan asiakastiedon siirtyminen ja näin vältetään päällekkäistä työtä tai tiedon katkoksia, jotka voivat aiheuttaa jopa lisäkustannuksia.

Mikäli valinnanvapaus toteutuu nyt esitettyssä muodossa, on tarpeen varautua toimeenpanovaiheessa kustannusten nousuun nykytasoon verrattuna. Kustannusten nousupaineita lisäävät esimerkiksi tietojärjestelmiin liittyvät integraatiotarpeet, asiakkaiden tekemät valinnat julkisen ja yksityisen palveluntarjoajan välillä sekä valinnanmahdollisuuksien laaja kirjo. Pidemmällä tähtäimellä kustannusten kasvu tasaantuu, kun tuotantorakenne saadaan sopeutettua vastaamaan asiakkaiden valintoihin, kilpailuasetelma synnyttää tuotannollista tehokkuutta ja alentaa kustannuksia sekä kansalaiset ottavat enemmän vastuuta palveluohjauksesta ja palveluihin osallistumisesta. Kustannusten aleneminen voi kuitenkin rajoittua ensisijaisesti sinne, missä syntyy aidot markkinat ja kilpailuasetelma sekä asiakkailla on mahdollisuudet ja valmiudet tehdä valintoja sekä ottaa vastuuta palveluista.

Maakunnilla tulisi olla riittävä toimivalta tehdä omaa maakuntaan koskevia ratkaisuja siinä, mitkä palvelut se tarjoaa asukkaille valinnanvapauden piiriin ja minkälaisella aikataululla valinnanvapautta laajennetaan. Nyt lakiin kirjattu mahdollisuus kaventaa maakuntien omaa harkintavaltaa rajoittaa niiden itsehallinnollisuutta sekä päätöksentekomahdollisuutta järjestämistehtävään liittyen.

Huomioiden alueiden erilaisuus, maakunnilla tulisi olla oikeus päättää myös siitä, missä laajuudessa se ottaa käyttöön asiakassetelit ja henkilökohtainen budjetti. Myös erikoissairaanhoidon palveluiden valinnanvapaus tulisi olla maakuntien ratkaistavissa huomioiden palvelujen järjestämisen kokonaisuus sekä maakuntien taloudelliset kehukset. Esimerkiksi Lapissa on uhkana, että erikoissairaanhoidon palvelujen avaaminen valinnanvapauden piiriin, vaikuttaa kustannuksiin niitä nostavasti. Maakunta joutuu ylläpitämään täyden palvelun erikoissairaanhoidon ja samanaikaisesti osa asukkaista voi valita maakunnan sijasta yksityisen palveluntuottajan.

7. Edistääkö lakiluonnos toimintatapojen muutosta ja uusien palveluinnovaatioiden käyttöönottoa?

a. kyllä

- b.** kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Valinnanvapaus luo paineen sille, että maakuntien tulee uudistaa toimintatapoja ja ottaa käyttöön uusia palveluinnovaatioita. Tätä työtä tosin joudutaan tekemään myös ilman, että valinnanvapaus toteutuu esitetyssä muodossaan.

Esimerkiksi Lapissa, jossa etäisyydet ovat pitkät, joudutaan maakunnan omaa palvelutuotantoa uudistamaan ja miettimään, miten julkiset sote- palvelut turvataan, miten ne tuotetaan kustannustehokkaasti ja mahdollisestaan yhdenvertaisuuden toteutuminen.

Harvaan asuttujen alueiden osalta digitalisuuteen sisältyy mahdollisuuksia, joilla voidaan saavuttaa kustannussäästöjä. Tämä kuitenkin edellyttää, että digitalisaation hyödyntämiselle on olemassa rakenteelliset edellytykset esimerkiksi tietoliikenneyhteyksien osalta. Digitaalisuus mahdollistaa lähipalveluiden saatavuuden, mutta myös lisää asiakkaiden yhdenvertaisuutta palvelujen saamiseksi. Digitaalisuus mahdollistaa, että myös erityispalvelut ovat saatavilla sielläkin, missä kyseisille palveluille ei ole riittävästi kysyntää tai ammattitaitoista henkilöstöä tuottamassa palvelua.

Lopuksi on tärkeä huomioida, että siirtymävaiheeseen liittyy huomattavia muutos- ja transaktio kustannuksia, jotka voivat ensi vaiheessa nostaa kustannuksia, mutta pidemmällä aikavälillä ovat ratkaisevia säästöjen syntymiseksi. Em. liittyen kustannusten kasvua on tarpeen arvioida pidemmällä kuin nyt asetetulla 10 vuoden aikaperspektiivillä.

8. Antaako valinnanvapauslakiluonnos yhdessä muun maakunta- ja sote-uudistuksen kanssa riittävät edellytykset saavuttaa 3 miljardin euron kustannusten kasvun hillinnän tavoite?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d.** ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Lapin näkökulmasta ei uskota säästöjä syntyvän esitetyllä mallilla. Palveluissa ei ole mahdollista saavuttaa sellaisia integraatio- ja synergiaetuja, jotka johtaisivat kustannusten kasvun hillintään. Päinvastoin on oletettavaa, että sosiaali- ja terveystoimen kustannukset kasvavat, kun julkinen palvelutuotanto joudutaan pitämään varsin laajana tietäen, että yksityistä palvelutuotantoa ei synny kaikkialle. Niillä paikkakunnilla, joille yksityistä palvelutuotantoa syntyy ja valinnanvapaus

toteutuu, asiakkaiden kynnys käyttää palveluja oletettavasti madaltuu ja siitä aiheutuu lisäkustannuksia nykytilaan verrattuna.

Pitkät etäisyydet osaltaan vaikuttavat sote-palvelujen kustannuksiin niitä nostavasti. Digitalisaatioon nähdään sisältyvän mahdollisuuksia, mutta myös niiden käyttöönoton kustannukset voivat olla huomattavia.

Kysymyksiä lakiluonnoksen yksityiskohdista

9. Sosiaali- ja terveydenhuollon valinnanvapauslakiluonnoksen 3 luvussa säädettäisiin asiakkaan suoran valinnan sosiaali- ja terveystalvveluista.

9a. Turvaavatko maakunnan liikelaitoksen suoran valinnan palvelujen tuotantoa koskevat säännökset (mm. 16 §) palvelujen yhdenvertaisen saatavuuden kaikissa olosuhteissa?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin**
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Maakunnan ei tarvitse yhtiöittää valinnanvapauden piirissä olevien palvelujen tuotantoa. Tätä muutosta pidetään hyvänä asiana, mutta lakiluonnokseen on kuitenkin sisällytetty joukko edellytyksiä, jotka maakunnan palvelutuotannon tulee täyttää ja nämä käytännössä tarkoittavat, että maakunnan liikelaitoksen tulee markkinoiden näkökulmasta toimia samalla tavalla kuin osakeyhtiön, vaikka toimintaa ei edellytetä yhtiöitettävän.

Maakunnan kannalta edellytyksenä on, että

- maakunnan palvelutuotanto eriytetään kirjanpidollisesti ja valinnanvapauspalveluille tehdään oma tilinpäätös
- maakunta rahoittaa omia valinnanvapauspalveluja vastaavasti kun se rahoittaa yksityisiä palveluntuottajia
- maakunta hinnoittelee valinnanvapauspalveluja tuottavalle taseyksikölleen tarjoamansa tukipalvelut markkinaperusteisesti
- kilpailu- ja kuluttajaviraston valvoo julkisen ja yksityisen palveluiden tasapuolisten toimintaedellytysten turvaamista maakunnan tuottamien valinnanvapauspalveluiden osalta
- maakunta maksaa veroa valtiolle ja kunnalle suoran valinnan palveluiden maakunnalle tuottamasta tulosta yhteisön veroprosentin mukaan.

Suoran valinnan palvelujen tuottaminen edistää palvelujen yhdenvertaista saatavuutta, mutta samanaikaisesti edellyttää huomattavissa määrin lisää hallinnollista työtä ja byrokratiaa maakunnan sisällä.

9b. Onko lakiluonnoksen 18 §:ssä säädetty sote-keskuksen lakisääteinen palveluvalikoima sisällöltään ja laajuudeltaan tarkoituksenmukainen?

- a. liian laaja
- b. sopiva**
- c. liian suppea

Vapaamuotoiset huomiot

Sote-keskuksen suunniteltu palveluvalikoima hyvin pitkälle noudattelee sitä, mikä palveluvalikoima on tällä hetkellä terveyskeskuksissa. Palveluvalikoimaa voi pitää sopivana. Palvelut sopivat hyvin suurimmalle osalle asukkaita, joiden palveluiden tarve on vähäinen.

Valinnanvapauden kautta voidaan edistää asiakkaiden mahdollisuuksia valita palveluntuottaja, parantaa palvelujen saatavuutta ja laatua sekä edistää kustannustehokkuutta ja jatkuvaa toiminnan kehittämistä. Nyt esitetyllä palveluvalikoimalla uskotaan hyvin päästävän näihin asetettuihin tavoitteisiin.

Sen sijaan haasteellinen tilanne tulee olemaan niiden osalta, jotka tarvitsevat paljon palveluja tai monia palveluja. Heidän palvelutarpeisiin nähden palveluvalikoimaa voidaan pitää varsin rajallisena ja näillä sote-keskuksen palveluilla ei voida vastata heidän palvelutarpeisiin riittävän kokonaisvaltaisesti. Heidän palvelut pirstoutuvat eri tahoille ja palveluntuottajille.

Esimerkiksi kotihoidon asiakkaiden palvelut pirstoutuvat sote-keskuksen, liikelaitoksen, asiakassetelipalveluntuottajien ja henkilökohtaisen budjetin palveluntuottajien kesken. Haasteeksi voikin muodostua kuka hallitsee asiakkaan näkökulmasta kokonaisuuden.

Lakiesitykseen toivotaan tarkennettua määritelmää, mitkä laboratorio ja kuvantamispalvelut kuuluvat sote-keskuksen palveluvalikoimaan. Lisäksi toivotaan selkeämpää kannanottoa, miten erikoisalojen palvelut halutaan integroida osaksi sote-keskusten palveluvalikoimaa.

Erikoislääkäripalvelujen osalta nähdään ensiarvoisen tärkeäksi, että maakunnalla on oikeus päättää siitä, missä laajuudessa näitä palveluja tarjotaan sote-keskuksessa ja mitkä ovat ne erikoisalat, joihin liittyvää palvelua on tarkoituksenmukaista sisällyttää sote-keskuksen palveluvalikoimaan.

Erikoislääkäripalveluiden sisällyttämisellä osaksi sote-keskusten palveluvalikoimaa, voidaan lisätä merkittävästi maakunnalle erikoislääkäripalveluista aiheutuvia kustannuksia, koska vastaavat palvelut tulee tarjota myös julkisena palveluna. Erikoislääkäripalveluiden tarjoaminen sote-keskuksista voi vaikuttaa myös merkittävästi siihen, miten julkiselle sektorille saadaan ammattitaitoisia erikoislääkäreitä.

9c. Onko lakiluonnoksen 18 §:ssä säädetty suunhoidon yksikköjen lakisääteinen palveluvalikoima sisällöltään ja laajuudeltaan tarkoituksenmukainen?

- a. liian laaja
- b. sopiva**
- c. liian suppea

Vapaamuotoiset huomiot

Suunhoidon yksikköjen palveluvalikoimaa voidaan pitää pääsääntöisesti sopivana. Lakiluonnokseen toivotaan tarkennettavan miten suun hoidon palveluihin liittyvät laboratoriopalvelut järjestetään.

Myös erikoislääkäripalveluiden järjestäminen, ammattihenkilöiden konsultaatiot ja vastaanotto toiminta suun terveydenhuollossa jäävät osin epäselväksi. Em. osalta toivotaan, että maakunta voi tehdä päätöksen näiden järjestämisestä parhaaksi katsomallaan tavalla.

Suun hoidon kustannusten uskotaan kasvavan, kun valinnanvapaus mahdollistaa yksityisen palveluntuottajan valinnan julkisen terveydenhuollon asiakasmaksulla. Suun terveydenhuollon palvelujen saatavuuden paraneminen vaikuttaa palveluiden kysyntään, sitä lisäävästi.

Myös suun hoidon palveluissa on oletettavaa, että yksityistä palvelutuotanto keskittyy Lapissa muutamilla paikkakunnille. Huomattava osa kunnista on myös jatkossa yksityisen palvelutuotannon piirissä.

9d. Onko lakiluonnoksen 18 § sote-keskuksen suoran valinnan palveluista riittävän selkeä siltä osin, mitkä palvelut kuuluvat suoran valinnan palvelujen piiriin ja mitkä kuuluvat maakunnan liikelaitoksen tuottamiin muihin kuin suoran valinnan palveluihin?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin**
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Jos ei, niin miten olisi tarkoituksenmukaista määritellä ne perusteet, joilla määritellään tarkemmin sote-keskuksissa tuotettavat palvelut?

Kotisairaanhoidon ja fysioterapian osalta toivotaan tarkennuksia, miltä osin ne kuuluvat sote-keskuksen palveluihin ja missä tilanteissa asiakasseteli on tapa tuottaa palvelut. Myös kotisairaanhoidon lääkäripalvelujen organisointi kaippaa täsmennystä.

9e. Onko lakiluonnoksen 18 § suunhoidon suoran valinnan palveluista riittävän selkeä siltä osin, mitkä palvelut kuuluvat suoran valinnan palvelujen piiriin ja mitkä kuuluvat maakunnan liikelaitoksen tuottamiin muihin kuin suoran valinnan palveluihin?

- a. kyllä

- b. **kyllä pääosin**
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Jos ei, niin miten olisi tarkoituksenmukaista määritellä ne perusteet, joilla määritellään tarkemmin suunhoidon yksiköissä tuotettavat palvelut?

9f. Ovatko säännökset (mm. 18 § ja 37 §) sosiaalihuollon osalta tarkoituksenmukaisia ja riittäviä?

- a. kyllä
- b. **kyllä pääosin**
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Suoran valinnan palveluihin kuuluu lakiluonnoksen mukaan sosiaalihuollon neuvonta ja ohjaus, jota antaisi sosiaalihuollon ammattihenkilö. Sosiaali- ja terveyskeskuksen tulee tarjota asiakkailleen sosiaalihuollon ammattihenkilön antamaa yleistä neuvontaa ja ohjausta. Neuvonnalla autetaan ja tuetaan asiakasta tietyssä asiassa kun taas ohjaus on neuvontaa laajempaa ja kattaa asiakkaan ohjaamisen oikean tuen ja palvelun piiriin ja asiakkaan palvelujen yhteensovittamisen.

Maakunnan liikelaitoksella tulee olla yksi tai useampi sosiaalityöntekijöistä, muista sosiaalihuollon ammattihenkilöistä tai muista ammattihenkilöistä muodostettu ryhmä, joka antaa konsultaatiopalveluja sosiaali- ja terveyskeskukselle, arvioi sote-keskuksen asiakkaiden palvelutarvetta ja ohjaa asiakkaat tarvittaessa maakunnan liikelaitoksen palveluihin. Tehtävä on kokonaisuudessaan merkittävä ja vaativa.

Lakiin toivotaan kirjatuksi kelpoisuusehdot tehtäviin, joissa edellytetään asiakkaiden neuvontaa ja ohjausta ja erityisesti tehtäviin, joissa käytetään julkista valtaa palvelutarpeen arvioimiseksi ja palveluihin ohjaamiseksi. Mikäli henkilöitä maakunnan liikelaitoksesta sijoitetaan sote-keskuksiin, nähdään tärkeäksi yhteyden säilyttäminen maakunnan liikelaitokseen ja sosiaalityön kokonaisuuteen.

10. **Lakiluonnoksen 4 luvussa** säädettäisiin asiakkaan mahdollisuuksista valita maakunnan liikelaitos.

10a. Antaako lakiluonnoksen 21 § asiakkaalle tarkoituksenmukaiset mahdollisuudet valita liikelaitos?

- a. kyllä
- b. **kyllä pääosin**
- c. ei pääosin

- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Valinnanvapaus, joka ulottaa yli maakuntarajojen nähdään ongelmalliseksi integraation toteutumiselle ja palveluntuottajien valvonnalle. Lakiin tai sen perusteluihin kaivataan tarkennusta:

- miten palvelutarpeen arviointi tehdään
- miten hoidetaan maakuntien välinen laskutus
- miten määräytyvät asiakkaalle tarjottavat palvelut ja

Haasteelliseksi muodostuu myös se, miten kyetään tunnistamaan paljon palveluja tarvitsevat asiakkaat.

10b. Entä antaako lakiluonnoksen 22 ja 23 § asiakkaalle tarkoituksenmukaiset mahdollisuudet valita liikelaitoksen palveluyksikkö/yksiköt?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin**
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Asiakkaan näkökulmasta tämä valinnanvapaus toteutuu erinomaisen hyvin nyt esitetystä lakiluonnoksessa.

Valinnanvapauteen voi liittyä erityisiä ongelmia, kun kyseessä on asiakas joka tarvitsee kiireellisesti esimerkiksi lastensuojelun tai päihde- ja mielenterveyspalveluja.

Em. tapauksissa yli maakuntarajojen tehty valinta voi lisäksi pirstaloittaa entisestään asiakkaan palveluja ja aiheuttaa viivytyksiä palvelujen järjestämiseen.

11. **Lakiluonnoksen 5 luvussa** säädettäisiin asiakassetelin käytöstä asiakkaan valinnanvapauden lisäämisessä.

11a. Onko lakiluonnoksen 24 §:ssä säädetty asiakasseteli sisällöltään ja laajuudeltaan tarkoituksenmukainen?

- a. liian laaja**
- b. sopiva
- c. liian suppea

Vapaamuotoiset huomiot

Maakunnalla tulisi olla oikeus päättää palveluista, joissa se käyttää asiakasseteliä tarkoituksenmukaiseksi harkitsemallaan tavalla. Lakiin ei tulisi kirjata palveluja, joissa asiakasseteli on otettava käyttöön. Lakiluonnokseen ei tulisi myöskään yksilöidä perusteita, joilla asiakassetelien käyttöä voidaan rajata. Harkintavalta tulisi antaa maakunnalle.

11b. Onko maakunnan liikelaitoksella 24 §:n 2 ja 3 momentissa säädettyjen rajausten perusteella edellytykset turvata riittävät palvelut kustannustehokkaalla tavalla?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. **ei pääosin**
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Asiakassetelien käytön tulisi perustua maakunnan harkintaan. Nyt esitettyssä lakiluonnos ei mahdollista maakunnalle mahdollisuutta kustannustehokkaaseen tapaan tuottaa palvelut huomioiden, että osa palveluista on järjestetty tähän saakka julkisena palveluna.

11c. Onko lakiluonnoksen 24 §:n sääntely riittävä erikoissairaanhoidon valtakunnallisen ja alueellisen palvelujärjestelmän turvaamisen näkökulmasta?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. **ei**
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Lapin näkökulmasta asiakassetelipalveluiksi esitetään myös sellaisia erikoissairaanhoidon palveluja, joiden toteuttaminen asiakassetelin avulla heikentää liikelaitoksen mahdollisuuksia taata riittävät ja laadukkaat erikoisalojen palvelut ja erityisesti ympärivuorokautinen päivystysvalmius kaikissa olosuhteissa.

Maakunnilla tulee olla mahdollisuus rajata asiakassetelien käyttöä silloin, kun se on välttämätöntä palvelukokonaisuuksien toimivuuden ja palvelujen kustannustehokkaan järjestämisen kannalta tai jos potilaiden turvallisuus tai maakunnan suoriutuminen sille kuuluvista lakisääteisistä tehtävistä vaarantuu.

Lapissa erikoissairaanhoidon kustannustehokas palvelutuotanto ja lakisääteisten tehtävien hoitaminen esimerkiksi päivystyksen ylläpitäminen vaarantuvat, mikäli asiakassetelit ovat laajamittaisesti käytössä. Jo nyt esitetty laajuus vaarantaa erikoissairaanhoidon palvelut,

Asiakassetelien käytön laajuudella voidaan myös aiheuttaa tilanne, jossa pätevä henkilöstö siirtyy yksityiselle sektorille ja tästäkin johtuen julkisen sektorin palvelutuotanto vaikeutuu ja jopa vaarantuu.

Asiakassetelien tulisi olla maakunnille mahdollisuus, mutta ei pakko. Lapin näkökulmasta se nähdään sopivan tilanteisiin, joissa sillä voidaan täydentää maakunnan omaa palvelutuotantoaan.

11d. Ovatko asiakasseteliä koskevat säännökset asiakkaan aseman ja oikeuksien näkökulmasta tarkoituksenmukaisia?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin**
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Asiakkaan näkökulmasta hänellä on oikeus siihen aina, kun hän täyttää asiakassetelin saamisen kriteerit. Mikäli asiakas kieltäytyy asiakassetelin käyttämisestä, maakunnan liikelaitoksen tehtävä, että asiakas saa palvelun jollakin muulla asianmukaisella tavalla toteutettuna.

Valinnanvapaus malli ja siihen liittyvä asiakasetelien käyttö voi olla osalle asiakkaista vaikeasti ymmärrettävä ja johtaa siihen, että asiakkaan on vaikea tehdä valintoja ja hakeutua omaan tilanteeseen sopivimman palveluntuottajan palvelujen piiriin.

Laki saattaa mahdollistaa myös palveluntuottajalle valintojen tekemisen asiakkaista. Palveluntuottajan ei nimittäin ole pakko sitoutua palvelun tuottamista koskeviin maakunnan ehtoihin ja palvelun tuottamiseen asiakassuunnitelman mukaisesti.

11e. Turvaako asiakassetelijärjestelmä maakunnalle riittävät ohjaus- ja vaikutusmahdollisuudet järjestämistä vastuun toteuttamisen näkökulmasta?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin**
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Maakunnan oikeuksia päättää järjestämisen ja tuottamisen tavoista on merkittävässä määrin rajoitettu eri tavoin. Lakiin on kirjattu hyvin yksityiskohtaisesti esimerkiksi palvelut, joissa asiakasseteliä on käytettävä.

12. **Lakiluonnoksen 6 luvussa säädettäisiin** henkilökohtaisen budjetin käytöstä asiakkaan valinnanvapauden lisäämisessä. Mahdollistavatko säännökset asiakkaalle riittävät mahdollisuudet vaikuttaa tarvitsemiensa palvelujen toteutukseen?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin**
- c. ei pääosin
- d. ei

e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Asiakkaan näkökulmasta hänen vaikutusmahdollisuudet lisääntyvät huomattavasti, mutta maakunnan näkökulmasta mallin käyttöönottoon sisältyy monia haasteita.

Maakunta on velvollinen tarjoamaan henkilökohtaisen budjetin silloin, kun asiakkaalla on jatkuva ja laaja-alainen avun, tuen taikka hoidon ja huolenpidon tarve. Käytännössä henkilökohtaisen budjetin käyttäjiä ovat mm. ikäihmiset ja vammaiset, jotka pystyvät itse tai tuetusti suunnittelemaan ja hankkimaan omat palvelunsa.

Kohderyhmän laajuus huomioiden, alkuvaiheessa malli sitoo huomattavissa määrin sosiaalityön henkilöstöä, jotta asiakassuunnitelmat saadaan kaikille laadittua ja palvelut kirjattua osaksi suunnitelmia.

Myös henkilökohtaisen budjetin mukanaan tuomat kustannukset voivat nousta ennakoitua ja nykytasoa korkeammiksi, mikä luo lisää haastetta muutoinkin maakunnan tiukalle taloudelle.

Lakiin toivotaan tarkennettua kirjausta myös siihen, miten määritellään asiakkaan itsensä kustannettavaksi tulevat lisäpalvelut ja mikä osa palvelusta kuuluu osaksi palvelukokonaisuuteen, joka tulisi kattaa henkilökohtaisella budjetilla tai asiakassetelillä.

13. Lakiluonnoksen 7 luvussa säädettäisiin asiakkaan neuvonnasta ja ohjauksesta sekä palvelutarpeen arvioinnista. Lisäksi lakiluonnoksen 5 §:ssä säädettäisiin asiakkaalle tehtävästä yhdestä asiakassuunnitelmasta. Turvaavatko säännökset riittävän hyvin asiakkaan oikeudet sekä palvelujen toteuttamisen asiakkaan tarpeita vastaavasti?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin**
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Nyt esitetyssä muodossa suunnitelmallisuus ja asiakkaan kokonaistilanteen arviointi nähdään hyvänä asiana. Asiakassuunnitelma perustuu asiakkaan palvelutarpeeseen ja siihen tulee kirjatuksi palvelut, joihin asiakas on oikeutettu. Palvelut voivat olla sosiaali- ja terveystaloudellisia palveluja.

Asiakassuunnitelmien laatiminen on maakunnan liikelaitoksen tehtävä ja sen tulee huolehtia siitä, että asiakassuunnitelma muodostaa asiakkaan palvelutarpeen kannalta tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden. Tavoitteena on näin edistää paljon palveluja käyttävien osalta eri palvelujen integraatio.

Asiakassuunnitelman tekeminen kuitenkin edellyttää huomattavaa työpanosta ja osin myös päällekkäistä työtä, koska se edellyttää asiakkaan kokonaistilanteen riittävää tuntemusta ja asioiden selvittelyä

Lisäksi asiakassuunnitelmien laatimiseen voi liittyä ongelmia yksityisyyden suojan näkökulmasta, koska siinä otetaan kantaa kaikkiin asiakkaan tarvitsemiin palveluihin.

Nyt esitetystä lakiluonnoksesta jää epäselväksi, kuka vastaa asiakassuunnitelman toteutuksesta ja toteutumisesta, kun palveluja tuottaa eri palveluntuottajat.

Jotta asiakassuunnitelmista saadaan kaikki hyöty irti, edellytyksenä on asiakastietojärjestelmä, joka tukee suunnitelmien laatimista, mutta myös tarvittavan tiedon liikkumista toimijoiden välillä.

Neuvonta ja ohjaus, palvelutarpeen arviointi ja palvelujen yhteensovittaminen nyt esitetystä muodosta vaativat huomattavaa maakunnan panostusta esimerkiksi henkilöstöresurssien kohdentamisena. Lapin näkökulmasta oman haasteen tuo, miten em. tehtävät voidaan hoitaa kolmella saamenkielillä asiakkaiden kielellisten oikeuksien toteutumiseksi.

14. **Lakiluonnoksen 8 luvussa** säädettäisiin palveluntuottajien hyväksymis- ja sopimusmenettelyistä.

14a. Ovatko säännökset hyväksymismenettelyistä lakiluonnoksen tavoitteiden kannalta tarkoituksenmukaisia?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin**
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Hyväksymismenettelyllä maakunta ohjaa palvelujen tuottamista.

Maakunnan näkökulmasta toivotaan tarkennettavan hyväksymismenettelyä siltä osin, milloin on kyse sopimuksellisuudesta ja milloin hallintopäätöksestä. Tämä on tärkeä seikka esimerkiksi siihen, miten mahdollisia erimielisyyksiä ratkotaan.

Maakunnan liikelaitokselle asetetut edellytykset ovat tiukat ja maakunnan liikelaitoksen edellytetään toimivan osakeyhtiön kaltaisesti, vaikka sitä ei olisi yhtiöitetty.

40 §:ssä otetaan kantaa suoran valinnan palvelujen kieleen. Pykälän 4. momentissa säädetään oikeudesta käyttää saamen kieltä suoran valinnan palveluissa. Lisäksi maakunnan liikelaitoksen tuottamissa suoran valinnan palveluissa noudatetaan, mitä kielellisistä oikeuksista säädetään järjestämislain 6 §:ssä. Lapin näkökulmasta saamen kielisten palvelujen järjestäminen on haasteellista huomioiden, että saamenkielistä ammattihenkilöstö on ollut vaikea rekrytoida. Kielellisten oikeuksien toteutumiseksi nähdään tärkeäksi, että palveluja voidaan tuottaa yli valtion

rajojen nykyistä laajemmin ja joustavammin. Tällä hetkellä lainsäädäntö muodostaa esteitä palveluihin liittyvälle valtioiden väliselle yhteistyölle.

14b. Varmistaako hallintopäätöstä ja ehtojen asettamista koskeva sääntely (42 §) riittävät mahdollisuudet maakunnan järjestämisvastuun toteuttamiseen.

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin**
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Maakunnan näkökulmasta epäselvää on, mitkä ovat maakunnan keinot ja mahdollisuudet puuttua tilanteeseen, jossa tuottaja ei toimi maakunnan edellytysten mukaisesti. Vastuukysymyksiin toivotaan selkeitä periaatteita toimeenpanon tueksi.

14c. Ovatko säännökset sopimusmenettelyistä lakiluonnoksentavoitteiden kannalta tarkoituksenmukaisia?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin**
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Kts vastaukset 14 a ja 14 b

15. **Lakiluonnoksen 9 luvussa** säädettäisiin palvelujen tuottamisesta ja palveluntuottajien velvoitteista. Ovatko säännökset lakiluonnoksentavoitteiden kannalta tarkoituksenmukaisia?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin**
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Alihankintana tuotettujen palvelujen osalta ei ole määritelty riittävän tarkasti vastuusuhteita.

Maakunnan liikelaitokselle asetetut vaatimukset tuottaa suoran valinnan palveluja ovat vastaavat kuin yhtiömuotoiselle toiminnalle. Tämä lisää huomattavissa määrin maakunnan hallinnollista työtä. Käytännössä maakunnan liikelaitoksen yhtiöittäminen voi olla maakunnalle

tarkoituksenmukaisempi vaihtoehto kokonaisuuden kannalta ja tällä estetään myös mahdolliset haasteet suhteessa EU:n kilpailua koskeviin säädöksiin.

16. **Lakiluonnoksen 10 luvussa** säädettäisiin palveluntuottajalle suoritettavista korvauksista.

16a. Ottavatko sote-keskuksen kiinteän maksun osuus ja sen määräytymistä koskevat tekijät riittävästi huomioon asiakkaiden erilaiset palvelutarpeet ja niiden aiheuttamat kustannukset?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin**
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Kiinteä tarveperusteinen maksu tuottajille nähdään tarkoituksenmukaiseksi ja siinä on huomioitu asiakkaan palvelutarpeeseen vaikuttavat keskeiset tekijät

16b. Ovatko säännökset muista korvauksista uudistuksen tavoitteiden kannalta tarkoituksenmukaisia?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin**
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Maakunnalle annetaan harkintavalta päättää muista maksettavista korvauksista sekä niiden perusteista. Tilanne voi muodostua alussa haasteelliseksi, koska maakunnalla ei ole riittävässä määrin tietoa siitä, miten yksityisiä palveluntuottajia on tulossa palvelutuotantoon ja mitä korvausperusteita olisi tarkoituksenmukaista käyttää, jotta ne olisivat uudistuksen tavoitteiden kanssa samansuuntaisia.

16c. Turvaavatko säännökset maakunnan liikelaitoksen sote-keskukselle ja yksityisen sote-keskukselle yhdenvertaiset toimintaedellytykset?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei**
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Maakunta vastaa siitä, että maakunnan asukkaat saavat julkisena palveluna tarvitsemansa palvelut. Tähän liittyen maakunnan sote-keskuksen ja liikelaitoksen toimintaedellytykset eivät ole yhdenvertaisia. Maakunnalla on lakisääteinen vastuu palveluiden järjestämisestä tilanteissa, joissa

palveluja ei voida muutoin turvata. Lapissa maakunnan liikelaitoksella tulee olemaa merkittävä palvelujen rooli tuotannossa huomioiden, että yksityistä palvelutuotanto ei synny kaikkialle.

17. **Lakiluonnoksen 12 luvussa** säädettäisiin lain voimaantulosta.

17a. Turvaavatko 85 §:n mukaiset asiakasseteliä koskevat siirtymäsäännökset palvelujen saatavuuden siirtymävaiheessa?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin**
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Nykyisten palvelusetelien käyttöön tarvitaan siirtymäaika niin että asiakkaat voivat käyttää myönnetyt palvelusetelit siitä huolimatta, että valinnanvapautta koskeva laki tulee voimaan. Asiakassetelien- ja henkilökohtaisen budjetin käyttöönotto tulisi ajoittua yhtäaikaiseksi, mutta ajankohtaan liittyen päätösvalta tulisi olla maakunnalla.

17b. Turvaavatko 86 ja 88 §:n mukaiset sote-keskusta koskevat siirtymäsäännökset palvelujen saatavuuden siirtymävaiheessa?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin**
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Voimaantulon porrastusta pidetään hyvänä asiana.

Maakunnat joutuvat kuitenkin tekemään merkittäviä päätöksiä huomattavan paljon aikaisemmin esimerkiksi kiinteän korvauksen käyttö. Päätökset joudutaan tekemään puutteellisen tiedon varassa ja ilman työkaluja, joilla voitaisiin tukea päätöksentekoa.

Palvelujen saatavuus tulee kuitenkin olemaan haasteellinen siirtymävaiheessa. Valinnanvapaudessa yksi kriittinen asia tulee olla tietojärjestelmät.

17c. Turvaavatko 87 ja 89 §:n mukaiset suunhoidon yksiköitä koskevat siirtymäsäännökset palvelujen saatavuuden siirtymävaiheessa?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin**
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Palvelut tuotetaan vuosina 2020 – 2021 maakunnan liikelaitoksen toimesta. Oletettavaa on, että palveluiden tarve kasvaa ja vastaavasti myös kustannukset kasvavat.

1.1.2022 lähtien maakunnan on siirrettävä 18 § 3 momentin mukaiset palvelut tuotettaviksi suun hoidon yksiköihin ja 4 momentissa tarkoitettut palvelut 1.1.2023.

17d. Turvaako esitys sosiaali- ja terveystalouden yksityisten tuottajien toimintaedellytykset?

- a. **kyllä**
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Pienten yritysten voi olla kuitenkin vaikea päästä mukaan maakunnan palvelutuotantoon, mikä on Lapin näkökulmasta todella huono asia. Suurin osa yrityksistä on 1 – 3 henkilön yrityksiä ja edellytykset olla mukana tuotannossa voivat muodostua suurimmalle osalle kohtuuttomiksi.

17e. Antaako esitys riittävät edellytykset pienten toimijoiden toimimiseen sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntuottajina?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. **ei pääosin**
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Vaatimukset pienille palveluntuottajille voivat muodostua ylivoimaisiksi jo heti alkuvaiheessa esimerkiksi tietojärjestelmien käyttöön liittyvät vaatimukset ja raportointivelvollisuudet

Mittakaavaedut ja fuusiot voivat johtaa pidemmän päälle siihen, että markkinoita hallitsevat muutamat isot, kansainväliset tuottajaorganisaatiot.

18. Onko uudistuksen vaikutukset arvioitu näkemyksenne mukaan oikein ja riittävästi?

- a. kyllä
- b. **kyllä pääosin**
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Vaikutuksia on arvioitu varsin kattavasti ja vaikutukset ovat hyvin tiedossa.

Arviointia on tärkeä tehdä kaiken aikaa uudistuksen tavoitteiden näkökulmasta: miten lakiluonnokseen sisältyvät asiat edistävät palvelujen saatavuutta, miten niissä vältetään erilaisten raja-aitojen syntyminen, miten ne edistävät sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyön tiivistymistä sekä estävät kustannusten kasvun.

19. Miten arvioisitte uudistuksen vaikuttavan oman organisaationne tai jäsenorganisaatioidenne asemaan?

Uudistuksen toimeenpano tulee olemaan haasteellinen huomioiden Lapin erityisolosuhteet ja toimintaympäristö. Huomattava osa palveluista tullaan järjestämään julkisena palveluna, kun palvelumarkkinoita ja aitoa valinnanvapautta ei synny. Kansalaisten näkökulmasta valinnanvapaus oletetaan syntyvän vain suurimmille paikkakunnille.

Lapissa, jossa etäisyydet ovat pitkät ja julkiset kulkuyhteydet heikot, kansalaisten vaikutusmahdollisuudet saamiinsa palveluihin voivat jäädä toteutumatta, koska vaihtoehtoisia palveluntarjoajia ei ole tarjolla kohtuullistenkaan asiointimatkojen päässä. Tämä puolestaan voi vaikuttaa siihen, että uudistukselle asetettuja taloudellisuus- ja tehokkuusvaatimuksia ei saavuteta eikä valtion budjettiin varatuilla määrärahoilla kyetä ylläpitämään riittävää palveluverkostoa tai palveluvalikoimaa pidemmällä aikajänteellä

20. Muut vapaamuotoiset huomiot hallituksen esitysluonnoksesta

Uudistukselle asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi on tärkeä huomioida, että terveydenhuollon tavoite on edistää ja ylläpitää väestön terveyttä, hyvinvointia, työ- ja toimintakykyä sekä sosiaalista turvallisuutta sen lisäksi, että hoidetaan sairauksia tai ratkaistaan akuutteja ongelmia. Sosiaali- ja terveyspalvelujen sekä hyvinvoinnin- ja terveyden edistämisen keskinäinen yhteys on keskeisin tekijä uudistuksen onnistumiseksi ja lainsäädännön tulee luoda edellytykset näiden tehtävien integraatiolle, myös rahoituksen periaatteiden osalta.

Em. johtuen on äärimmäisen tärkeää, että kunnan ja maakunnan yhteistyö on toimiva sekä se, että kunnat panostavat jatkossakin paikallisina toimijoina asukkaiden hyvinvointiin ja terveyteen. Koko uudistuksen toteutumisen kannalta on ratkaisevan tärkeää, miten saadaan rakennettua kuntien ja maakunnan sekä muiden toimijoiden kanssa yhteistyö, joka tukee ja edistää asukkaiden hyvinvointia ja terveyttä.

Lapin liitto pitää sote-uudistusta tarpeellisena ja kannattaa valinnanvapauden suunnitelmallista ja vaiheittaista käyttöönottoa niin, että maakunta voisi itse päättää valinnanvapauden piiriin kuuluvien palveluiden sisällöistä ja aikatauluista esimerkiksi erikoissairaanhoidossa.

Valinnanvapaudessa nähdään olevan hyviä puolia asiakkaan näkökulmasta ja siihen sisältyvän kilpailun uskotaan lisäävän tuottavuutta ja tehokkuutta niillä alueilla, missä asukkaille syntyy aito

valinnan mahdollisuus ja yksityisen palveluntuottajien välille kilpailutilannetta esimerkiksi palveluiden laadussa. Asiakkaan näkökulmasta erityisen hyvänä nähdään, että hoitoon pääsy nopeutuu.

Lakiluonnoksen perustana on valtion ja maakuntien vastuun jakaminen niin, että valtio vastaa rahoituksesta ja maakunnat palvelujen järjestämisestä. Vastuiden erottamista valtion ja maakunnan kesken esitetyllä tavalla ei pidetä hyvänä ratkaisuna Lapin näkökulmasta. Lapissa valinnanvapauden toteutuminen tulee olemaan rajoitettua ja on mahdollinen vain suurimpien kuntien asukkaille. Huomattava osa väestöstä tulee olemaan edelleen julkisen palvelutuotannon varassa huomioiden, että yksityistä palvelutuotantoa ei synny vähäisen kysynnän alueille.

Maakunnan talous ja valinnanvapauden laajuus perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon palveluissa voivat vaikeuttaa maakunnan mahdollisuuksia järjestää julkisia palveluja. Oletettavaa on, että siellä missä valinnanvapaus toteutuu, asukkaiden kynnys hakeutua palveluiden piiriin madaltuu ja näin aiheuttaa lisääntyviä kustannuksia. Näin erot palvelujen saatavuudessa voivat jopa kasvaa nykyiseen verrattuna.

Maakunnan rahoituksen joustovaran tai/ja rahan puute voi vaarantaa riittävien ja yhdenmukaisten julkisten palvelujen järjestämisen ja asiakkaiden näkökulmasta palveluiden saatavuuden. Maakunta joutuu vaihtoehtoisesti supistamaan palvelutarjontaa, rajaamaan palvelujen sisältöä tai tinkimään palveluiden laadusta. Em. johtuen maakunnilla tulisi olla riittävä rahoitus palvelujen järjestämiseen ja pidemmällä tähtäimellä verotusoikeus. Vain sen kautta voi toteutua maakunnan järjestämisvastuu siten, kun uudistus edellyttää.

Palvelujen saatavuuden näkökulmasta lainsäädännön tulee luoda edellytyksiä rajat ylittävälle yhteistyölle. Tämä on välttämättömyys Lapin olosuhteet huomioiden. Rajat ylittävällä yhteistyöllä voidaan lisätä palvelujen yhdenvertaista saatavuutta esimerkiksi saamenkieliselle väestölle. Lisäksi rajat ylittävään yhteistyöhön nähdään sisältyvän monia mahdollisuuksia palvelujen järjestämisen ja julkisen palvelutuotannonkin näkökulmasta Länsi-Lapin alueen kunnissa.

Saamen kielisen väestön sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisessä ja tuottamisessa tulisi voida tehdä valtakunnan rajat ylittävää yhteistyötä molempiin suuntiin nykyistä laajemmin. Tällä hetkellä laki luo esteitä järkevälle yhteistyölle. Mikäli saamen kieliset palvelut halutaan turvata vähintään nykytasolla, tämä edellyttää olemassa olevien lainsäädännöllisten esteiden raivaamista. Tällä valtioiden välisen yhteistyön tehostamisella voidaan vaikuttaa myös kustannuksiin niitä laskevasti.

Valinnanvapauden toteuttaminen vaatii hyvää ja huolellista valmistautumista ja monipuolista vaikutusten arviointia suhteessa uudistuksen tavoitteisiin. Valinnanvapauden käyttöönotolla voi olla yllättäviä vaikutuksia palvelujen volyymeihin ja sitä kautta palvelujen kustannuksiin.

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä säädettävän lain (HE 15/2017 vp.) 52 §:n mukaan maakunnalla on velvollisuus varautua yhteistyössä alueensa kuntien kanssa sosiaali- ja terveydenhuollon toimenpiteitä edellyttäviin häiriötilanteisiin ja suuronnettomuuksiin normaalioloissa ja poikkeusoloissa. Varautumista edellyttäviä häiriötilanteita ovat esimerkiksi myrskyt ja tulvat, väkivalta- ja terroritilanteet, säteilyvaaratilanteet, epidemiat, vedenjakelun

häiriöt tai maksu- ja muiden tietojärjestelmien häiriöt. Häiriötilanteet voivat olla luonteelta äkillisiä ja niihin tulee varautua ennalta yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Järjestämislain 52.2 §:n perusteella maakunnan on varmistettava varautumissuunnittelun avulla palvelujen jatkuvuus myös silloin, kun palveluja hankintaan yksityisiltä palvelun tuottajilta. Mitä laajempaa yksityisten palvelujen käyttö on, sitä tärkeämpää on niiden kapasiteetin ja palvelujen huomioon ottaminen valmiussuunnittelussa.

Lapin liiton käsityksen mukaan valinnanvapauslaissa ei ole riittävästi huomioitu yksityisen palvelun- tuottajien osallistumista varautumiseen ja valmiussuunnitteluun. Liitto esittää, että valinnanvapauslaissa olisi esim. viittaus järjestämislain 52 §:ään siten, että maakunnan ja maakunnan liikelaitoksen ja yksityisten palveluntuottajien varautumisen yhteensovittamisvastuuta korostettaisiin ja korostettaisiin myös yksityisen palveluntuottajan velvollisuutta osallistua valmiussuunnitteluun ja toimintaan häiriötilanteissa ja suuronnettomuuksissa normaalioloissa ja poikkeusoloissa.

Tiivistetysti Lapin liiton esityksenä on, että erikoissairaanhoidon palveluja ei oteta suoran valinnan vapauden piiriin tai niiden mukaan ottamista supistetaan aiotusta ja esitettyä valinnanvapausmallia lähdetään aluksi kokeilemaan niillä alueilla, joissa on edellytykset ja tehdään päätökset mallin laajentamisesta saatujen kokemusten pohjalta. Näin uudistus voidaan toteuttaa hallitusti ja kustannustehokkaasti.

21. Yksilöidyt muutosehdotukset lakiluonnokseen

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä säädettävän lain (HE 15/2017 vp.) 52 §:n mukaan maakunnalla on velvollisuus varautua yhteistyössä alueensa kuntien kanssa sosiaali- ja terveydenhuollon toimenpiteitä edellyttäviin häiriötilanteisiin ja suuronnettomuuksiin normaalioloissa ja poikkeusoloissa. Varautumista edellyttäviä häiriötilanteita ovat esimerkiksi myrskyt ja tulvat, väkivalta- ja terroritilanteet, säteilyvaaratilanteet, epidemiat, vedenjakelun häiriöt tai maksu- ja muiden tietojärjestelmien häiriöt. Häiriötilanteet voivat olla luonteelta äkillisiä ja niihin tulee varautua ennalta yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Järjestämislain 52.2 §:n perusteella maakunnan on varmistettava varautumissuunnittelun avulla palvelujen jatkuvuus myös silloin, kun palveluja hankintaan yksityisiltä palvelun tuottajilta. Mitä laajempaa yksityisten palvelujen käyttö on, sitä tärkeämpää on niiden kapasiteetin ja palvelujen huomioon ottaminen valmiussuunnittelussa.

Lapin liiton käsityksen mukaan valinnanvapauslaissa ei ole riittävästi huomioitu yksityisen palvelun- tuottajien osallistumista varautumiseen ja valmiussuunnitteluun. Liitto esittää, että valinnanvapauslaissa olisi esim. viittaus järjestämislain 52 §:ään siten, että maakunnan ja maakunnan liikelaitoksen ja yksityisten palveluntuottajien varautumisen yhteensovittamisvastuuta korostettaisiin ja korostettaisiin myös yksityisen palveluntuottajan velvollisuutta osallistua valmiussuunnitteluun ja toimintaan häiriötilanteissa ja suuronnettomuuksissa normaalioloissa ja poikkeusoloissa.

Tiivistetysti Lapin liitto lisäksi esittää:

- valinnanvapauden lähtötasoa supistetaan erikoissairaanhoidon osalta oleellisesti vuonna 2020.
- valinnanvapaus otetaan käyttöön aluksi kokeiluluonteisesti niissä maakunnissa, joissa on tähän valmius. Vasta kokeilun tulosten pohjalta päätetään mallin valtakunnallisesta käyttöönotosta.